

10. 3. 2023

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Zásadní změna rozhodovací praxe v oblasti modernizace smluvní pokuty

Rozsudkem velkého senátu civilního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. ledna 2023, sp. zn. 31 Cdo 2273/2022 (dále jen „Rozhodnutí“) došlo k podstatné změně rozhodovací praxe v oblasti soudní moderace smluvní pokuty. Nejvyšší soud v něm totiž dospěl k závěru, že soud by při posuzování smluvní pokuty neměl zkoumat nepřiměřenost ujednání o smluvní pokutě, jak tomu bylo doposud, nýbrž nepřiměřenost konkrétního nároku na smluvní pokutu. Z čeho vycházela dosavadní rozhodovací praxe? V čem Nejvyšší soud spatřuje nutnost její změny? A jaký by měl být postup soudu při posuzování přiměřenosti smluvní pokuty? Na tyto otázky si odpovíme v následujících řádcích.

K dosavadní rozhodovací praxi soudů

Rozhodovací praxe Nejvyššího soudu se ještě za účinnosti § 301 zákona č. [513/1991](#) Sb., obchodní zákoník (dále jen „Obchodní zákoník“) ustálila v názoru, že otázku, zda byla smluvní pokuta sjednána v přiměřené výši, nelze posuzovat z pohledu skutečností, které nastaly až po sjednání smluvní pokuty. Posouzení nepřiměřenosti smluvní pokuty tak podle této rozhodovací praxe mohlo vycházet pouze z okolností, které tu byly v době jejího sjednání^[1] a nešlo při něm přihlížet ke skutečnostem, které nastaly až po jejím sjednání. Z uvedeného plyne, že základním východiskem moderace smluvní pokuty byla nepřiměřenost ujednání o smluvní pokutě, nikoliv nepřiměřenost konkrétního nároku, jenž z ujednání plynul.

Nejvyšší soud zpočátku výše uvedené závěry dosavadní rozhodovací praxe přijaté k výkladu § 301 Obchodního zákoníku aplikoval také v poměrech zákona č. [89/2012](#) Sb., občanský zákoník (dále jen „Občanský zákoník“)^[2] a opakovaně vyjádřil názor, že neexistuje žádný racionální důvod, pro který by se výše vymezené závěry neměly vztáhnout i na právní úpravu smluvní pokuty podle § 2048 až § 2051 Občanského zákoníku.^[3] Dle dosavadního názoru Nejvyššího soudu tak byla v souvislosti s moderací smluvní pokuty judikatura k Obchodnímu zákoníku účelná a použitelná a to konkrétně s přihlédnutím k prakticky doslovnému znění ustanovení § 301 Obchodního zákoníku^[4] a § 2051 Občanského zákoníku^[5].

K nutnosti změny ustálené rozhodovací praxe

Velký senát se ovšem v Rozhodnutí s dosavadním názorem, že aplikace dřívější judikatury je účelná a možná, neztotožňuje. Naopak, poukazuje v něm na to, že pouze z obsahově téměř shodného znění § 2051 Občanského zákoníku s § 301 Obchodního zákoníku nelze dovozovat, že moderace smluvní pokuty má být i v novém Občanském zákoníku pojímána stejným způsobem, jak tomu bylo doposud. Dne názoru Nejvyššího soudu je totiž nutno přihlédnout též k důvodům přijetí nového Občanského zákoníku, k inspiračním zdrojům, ze kterých zákonodárce vycházel při jeho přijetí a k zásadám, na kterých je Občanský zákoník založen – především tedy k trendům odpovídajícím evropským konvencím a zásadě autonomie vůle.

Nejvyšší soud v Rozhodnutí uvádí, že „*moderaci smluvní pokuty podle § 2051 Občanského zákoníku již nelze chápat jako zvláštní případ obsahové kontroly smluvního ujednání, nýbrž je třeba ji vnímat*

jako způsob dodatečné kontroly přiměřenosti konkrétního nároku, při níž by mělo být přihlédnuto i k jiným okolnostem než pouze k těm, jež byly dány při sjednání smluvní pokuty.“ Východiskem této kontroly se pak stává zkoumání přiměřenosti konkrétní pohledávky na smluvní pokutu a jejím cílem je zajištění toho, aby s ohledem na konkrétní zájmy stran nebyla věřiteli hrazena smluvní pokuta v konkrétním případě nepřiměřená.

K legitimním důvodům k omezení principu právní jistoty

Změny ustálené rozhodovací praxe mohou ohrozit právní jistotu účastníků právních vztahů. Princip právní jistoty ovšem lze omezit v případě, pokud pro to existují dostatečně legitimní důvody. Nejvyšší soud nepřevzetí rozhodovací praxe přijaté při výkladu Obchodního zákoníku odůvodňuje nejen konformitou zvoleného výkladu s právním řádem jako celkem, ale taky změnou právní úpravy a s ní související změnou hodnotového nazírání na soukromé právo, ke které při rekonstrukci soukromého práva došlo. Nejvyšší soud v Rozhodnutí také argumentuje, že odchýlný výklad, který šetří autonomii vůle a umožňuje soudu spravedlivé posouzení přiměřenosti nároku na smluvní pokutu skrz zohlednění konkrétních dopadů porušení smluvní povinnosti, je oproti předchozímu pojetí podstatně komfortnější se současným řádem jako významovým celkem, a proto jej lze vyhodnotit jako závažný a principiální důvod k změně ustálené rozhodovací praxe směřující k dosažení spravedlnosti jako právem chráněné hodnoty.

K postupu při moderaci smluvní pokuty

Nejvyšší soud se v Rozhodnutí věnuje také fázím postupu při moderaci smluvní pokuty dle § 2051 Občanského zákoníku.

V prvním kroku by se měl obecný soud podle Nejvyššího soudu zaměřit na zjištění, jakou funkci měla smluvní pokuta plnit, a to za pomoci interpretačních pravidel vymezených v § 555 Občanského zákoníku.

V druhém kroku by se měl soud zabývat konkrétními okolnostmi, a to právě s přihlédnutím k funkci smluvní pokuty, kterou zjistil v prvním kroku. Soud by přitom měl přihlédnout ke všem okolnostem konkrétního případu, tedy k okolnostem známým již v době sjednání smluvní pokuty, okolnostem, které byly dány při porušení smluvní pokuty, ale také k okolnostem nastalým později, mají-li v samotném porušení smluvní povinnosti původ. Soud na základě těchto okolností zodpoví otázku, zda výše smluvní pokuty je přiměřená.

Postup v třetím kroku se bude lišit v závislosti na závěru, ke kterému soud dospěl v kroku předcházejícím. Vyhodnotí-li soud, že smluvní pokuta není nepřiměřená nebo nemůže-li soud učinit právní závěr o nepřiměřenosti smluvní pokuty, nemůže výši smluvní pokuty snížit. V opačném případě ovšem soud sníží smluvní pokutu tak, aby byla v přiměřené výši. Případné snížení je na základě předchozích kroků učiněno se zřetelem k funkcím, které má smluvní pokuta plnit a k hodnotě a významu zajišťované povinnosti.

Závěr

Překonání názoru, že úvahy o přiměřenosti smluvní pokuty se mohou týkat toliko okolností, které zde byly v době sjednání smluvní pokuty, znamená signifikantní odklon od ustálené soudní praxe. Rozhodnutí Nejvyššího soudu, které s sebou přináší nový výklad § 2051 Občanského zákoníku, na jehož základě při zkoumání přiměřenosti smluvní pokuty a při její následné moderaci hrají roli též okolnosti, které vznikly po sjednání smluvní pokuty, tak představuje zásadní zlom a jen další praxe ukáže, jak se s tímto zlomem vypořádají jednotlivé soudy.

Deborah Paláková

Weinhold Legal

Weinhold Legal, s.r.o. advokátní kancelář

Florentinum
Na Florenci 15
110 00 Praha 1

Tel.: +420 225 385 333
Fax: +420 225 385 444
e-mail: wl@weinholdlegal.com

[1] Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.5.2011, sp. zn. 23 Cdo 2192/2009, rozsudek ze dne 1.6.2016, sp. zn. 23 Cdo 4620/2015, rozsudek ze dne 24.1.2017, sp. zn. 23 Cdo 5068/2014, rozsudek ze dne 11.4.2018, sp. zn. 31 Cdo 927/2016

[2] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21.3. 2019, sp. zn. 33 Cdo 5377/20167

[3] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.6.2019, sp. zn. 33 Cdo 4156/2017

[4] § 301 Obchodního zákoníku: „Nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti, a to až do výše škody vzniklé do doby soudního rozhodnutí porušením smluvní povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta. K náhradě škody vzniklé později je poškozený oprávněn do výše smluvní pokuty podle § 373 a násl.“

[5] § 2051 Občanského zákoníku: „Nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud na návrh dlužníka snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti až do výše škody vzniklé do doby rozhodnutí porušením té povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta. K náhradě škody, vznikne-li na ni později právo, je poškozený oprávněn do výše smluvní pokuty.“

Další články:

- [Nová „tlačítková“ povinnost pro e-shopy](#)
- [Digital Omnibus: Revoluce v datech, nebo jen nová zátěž pro podnikatele?](#)
- [Darování pro případ smrti nemovité věci zapsané v katastru nemovitostí a určení výše odměny soudního komisaře](#)
- [Flotilová novela: Kdo a kdy musí nově získat licenci k distribuci pojištění?](#)
- [Nová pravidla pro ground handling v EU a jejich dopady na letecký sektor](#)
- [Právní due diligence nemovitostí: na co se v praxi skutečně zaměřit](#)
- [Hmotněprávní opatrovník obchodní korporace: mezi efektivní ochranou a zásahem do korporační autonomie](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 32.: Konkurenční doložka](#)
- [Skryté ujednání v realitní smlouvě - zbytečná hra na schovávanou](#)
- [Odpovědnost člena voleného orgánu dle § 159 OZ a vymezení škody způsobené právnické osobě](#)
- [Vnosy do společného jmění manželů a jejich valorizace v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu](#)